

ТАНЕКЕ

ISSN 0134-2266

1989

10

Haapsalu 9-kl. Koolile oli läinud aasta teistmoodi kui eelmised. Jutukera kerisid sel sügisel juba 3.c klassi õpilased Anne, Margit, Kustav, Aver ning 5. klassist Julika, Aile, Kristel, Merilin, Karmo ja Andres. Seda kooli on juba ammu Wiedemanni-kooliks kutsutud. Samas tänavas, kus suur koolimaja asub, oli keeleteadlase Ferdinand Johann Wiedemanni sünnikodu. Kevadest kannab kool tema nime. Seda ei tahetud niisama uhkuse pärast. Emakeeleõpetust on koolis alati tähtsaks peetud. Ka «Tähekesel» omaloominguvõistlusel nopivad Haapsalu lapsed tihti peale auhindu. Õppealajuhataja Riina Kippak ütles, et Wiedemanni sünnipäev saab tulevikus kooli aupäevaks.

Koolil oli sünnipäev

Algklassilastele rääkisid Wiedemanni suuremad õpilased, kes kodulooringis käivad. Julika ütles, et tema luges Wiedemanni kohta raamatut: «Häbi ju, kui keegi juhtub midagi küsima ja mina ei oskagi vastata.» Julika kirjutab ise ilusaid luuletusi ja kirjandeid. Märtsikuus pidas kool 25. sünnipäeva. 25 aastat on parasjagu selline vanus, et praegu õpivad koolis esimeste õpilaste lapsed. See mõte kasutati kavalasti ära. Isad-emad töid panipaikadest välja oma kooliajast alles hoitud asjad. Vanadest vihikutest, õpikutest, õpilaspileti-

test, aukirjadest pandi välja näitus. Sünnipäevapeo eelõhtul otsiti paljudes kodudes üles parimad tordiretseptid. Kui mitu kanamuna katki koksiti, milliseid peeni maitseaineid taigatesse segati ja peale raputati — ei või teada. Peopäeval uppus koolimaja koogilõhnadesse. Endistele õpilastele tehti tordioksjon. Tordiomanikuks sai see, kes kõrgemat hinda pakkus. Niisugune juba on oksjonimüügi kord. Kokku olid vist tulnud linna suurimad magusasõbrad, sest hinnad muudkui kerkisid. Või hoopis oma kooli sõbrad, sest raha sai koolile...

Peokava hakkasid lapsed mitu kuud varem harjutama, et kõik hästi välja tuleks. Esinejatele oli see tõesti raske päev. Kolm korda tuli esineda. Alguse sai ka üks kena tava: parimatele õpilastele ja õpetajatele kingiti kooli medal. Alati on natuke kurb, kui kauaoodatud ilus asi otsa saab. Koolile jäi sünnipäevapeost mälestuseks 2-tunnine videofilm.

Kujutame mõttes, et on aasta 2014. Wiedemanni-kool peab 50. aastapäeva. Koolimajja koguneb palju inimesi. Koos vaadatakse vana filmi kooli 25. sünnipäevast. Küll see võib tore olla!

EDA ALLIKMAA

Pildistanud ILSE MERIMAA

Viisakusest

KAJA PRÜGI

IGAL HOMMIKUL SÕITIS MART BUSSIGA KOOLI. TÄPSELT SAMAL AJAL SÕITSID KOOLI JA LASTEAEDA KA TEISED LAPSED. VEEL OLID SELLES BUSSIS TÄDID JA ONUD. SUUREM OSA NEIST SÕITIS TÖÖLE, MÕNED KAUBAMAJJA VÕI TURULE.

KUI MART JUHUSLIKULT ISTUMA SAI, ÜTLES MÕNI TÄDI VARSTI, ET «NII EBAVIISAKAS POISS — EI PAKU VANEMATELE INIMESTELE ISTET». KUI MART SEISIS PÜSTI, LEITI, ET TA ON OMA RANITSAGA RISTI-PÕIKI EES JA SEGAB BUSSIST VÄLJUJAJD. KUI TA VÕTTIS RANITSA KÄE OTSA,

KILJUSID PROUAD, ET «UIH, MU SUKAD!» KUI AGA MART AJAS BUSSIS SÕBRAGA JUTTU, TORISES KEEGI VANA-HÄRRA: «LAPSED LARMAVAD BUSSIS».

AASTAD MÕÖDUSID. MART ON JUBA TÄISMEES NING SÕIDAB JÄLLE IGA PÄEV BUSSIGA. KUNAGI EI PAKU TA ÜHELEGI DAAMILE ISTET. KOTTI HOIAB TA LAUSA ENDA KÕRVAL PINGIL. IGA PEATUSE EEL HÕIKAB TA VALJU HÄÄLEGA ÜLE BUSSI. OMETI EI ÜTLE KEEGI, ET MART ON EBAVIISAKAS. NEILE TÄISKASVANUTELE ON KA KÕIK LUBATUD! ERITI, KUI SEE TÄISKASVANU ON BUSSIJUHT.

Illustrerinud HELDUR LARETEI

Mis jääb?

HILLI RAND

KUI PLIKAD EI PILLI
JA POISID EI PORISE
NING EMMED EI RIIDLE
JA MEMMED EI TORISE

NING ISAD EI NOOMI
JA TAADID EI TÖRELE,
KAS JÄÄB SELLEST PÄEVAST
SIIS MIDAGI JÄRELE!

JÄÄB JÄRELE LÖÖP,
MUIGED, NÕOKED JA NALI.
KIHISTUS, TURTSATUS,
NAER OIGE VALI.

NING ÖHTUL, KUI POLE EHK
VÄGA SUUR RUTT,
JÄÄB VEEL SELLEST PÄEVAST
MUHE MUINASJUTT.

Ma hästi ei mäleta, miks ema hoovi peale läks. Võib-olla tahtis ta prahiämbrit tühjendada. Igatahes, kui ta tagasi tuli, oli tal käes väike pott imeliku taimega. Ema seletas, et see on kaktus. Keegi tädi olla tahtnud seda ära visata. Tema olevat kaktusest juba surmani tüdinenud. Pealegi lükanud tädi kass poti akna pealt alla.

Kaktusi tunnen küll. Türi-vanaemal oli neli potti akna peal reas. Teravaid siiliokkaid täis. Kui ma hästi väike olin, kutsusingi neid siilideks. Aga sellist kaktust nägin ma esimest korda. See oli väikese nua moodi ja kaetud hallide udugarvadega. Karvade vahel turritasid kõverate otstega okkad. Nagu vana-isa õngekonksud. Ainult palju väiksemad. Kukkumisel oli kaktus

EDA APS

Kaktus

natuke viga saanud. Ta oli külje peale longu vajunud. Isa oli pahane. Tema ei saanud aru, milleks ema sellise rääbaka meie korterisse tõi. Nagu meil veel vähe lillepotte oleks. Vanaema ei öelnud midagi. Tema ei sekku noorte asjadesse. Minu väike õde Piia ei pärinud ka midagi. Tema tonksas kaktust sõrmega. Muidugi oli pill kohe lahti. Ütlesin Piiale, et ära puutu, kas sa ei saa aru, et see on kaktus. Piia hakkas mossitama ja puges vanaema põlle alla peitu. Ema arvates oli kaktus väga huvitav. «Tal on veel elu sees,»

Paha poiss

TONU SEERO

«KÜLL SA OLED TÄNA PAHA JA RIIAKAS OLNUD,» ÜTLES ISA MARDILE. «MA PEAN SULLE SELLE EEST KOVA KARISTUSE VÄLJA MÖTLEMA!» ISA MÖTLES NATUKE AEGA JA HÜÜATA SIIS RÕOMSALT: «KÄES! MA ÕPIN KOOLITÜKID SINU EEST ÄRA!»

«EKS SA SIIS ÕPI,» OHKAS MART. «HEA, ET SA MIND ÕUE EI LASKNUD. VAATA, ET SA MIND ÕUE EI LASE!»

«MA LEIDSIN SIISKI UUE KARISTUSE,» ÜTLES ISA. «MA PESEN SU EEST NÄO ÄRA!» ÄHVARDAS TA.

«EKS SA SIIS PESE. AGA ÄRA SA MIND AINULT ÕUE LASE!»

«MA. . . MA EI ANNA SULLE ENAM KALASUPPI!»

«ÄRA ANNA. AGA ÄRA SA MIND AINULT ÕUE LASE!»

«AHAA!» HÜÜDIS ISA. «SEDA MA JUST TEENGI. MA MÄÄRAN SULLE KÕIGE KARMIMA KARISTUSE. MARSS ÕUE!»

«EI TAHAA!» HÜÜDIS MART JA — OLIGI JUBA LÄINUD. ISAL OLI HEA MEEL, ET TA OLI TÄNA POEGA NAGU KORD JA KOHUS KARISTADA SUUTNUD.

MARDIST MA PAREM EI RÄÄGI — EKS TEATE ISE KA SEDA REBASE-ONU JA JÄNKU-ONU LUGU.

ütles ema ja näitas meile pisikest mügarikku, mis kaktusest välja pungitas.

Seepeale torises isa, et nüüd on meil põnev perekond küll. Lapsed tassivad koju kasse-koeri, aga ema on hakanud prügikastides kolama.

Me kõik hakkasime naerma. Ema lubas kaktuse tagasi viia, kui sest asja ei saa.

Järgmisel päeval istutas ema kaktuse uude potti. Mina aitasin ema. Panin poti sisse mulda ja raputasin liiva peale. Ja siis me panime kaktuse suure toa aknalauale.

Kaktus oli turris ja õelust täis. Tahtsin tema pehmeid karvakesi silitada, aga peenike konksuke haaras mu sõrmest kinni ja

Illustreerinud HELDUR LARETEI

enam lahti ei lasknud. Ja siis mina enam ei tahtnud niisuguse pahura kaktusega tegemist teha.

Ema aga käis teda vaatamas ja silitamas ja mõnikord istus tükk aega akna all. Nagu oleks ta kaktusega juttu ajanud.

Ükskord võttis ema kaktuse julgelt käte vahele. Ühtki konksukest ei jäänud sõrmede külge. Mina proovisin ka. Kaktus ei torkinud mind. Ema näitas mulle veel kolme tillukest mügarikku. «Nüüd on meie kaktusel neli poega,» ütlesin emale. Õhtul kutsusime isa ja vanaema ka kaktust vaatama. Isa arvates oli see päris huvitavaks muutunud. Vanaema küsis emalt, mis ta oma hoolealusega teinud on. Too näeb tore välja.

Ema kehtas õlgu. Mina aga hüüdsin: «Ema tegi kaktusele pai!»

Ajaleht läinud!

LEELO TUNGAL

ÕDE SÕI «ÕHTULEHE» MEIL ÄRA —
ÕIGEMINI KÜLL VAEVALT ET POOLE —
AGA NÜÜD MAJA ON TÄIS KISA-KÄRA,
MÕISTLIKKU SÕNAGI KUSKILT EI KUULE.

NUTETUD NÄOGA KÄIB TOAST TUPPA EMA:
«KUS ON KLISTIIRIPALL! VETT TULEKS KEETA!»
ÕDE VAID LÖBUSALT LALISEB — TEMA
RÕÖMUSTAB VIST,
ET JÄÄB TÄNA PÜREETA.

«KUIDAS JÄI AJALEHT VEDELEMA!
KÕIK ASJAD MAJAS ON NÄRITUD VARSTI!»
KURJUSTAB ISA MIND VAADATES. «EMA,
EGAS MUUD, LÄHEN NÜÜD KUTSUMA ARSTI!»

ISE TÄISKASVANUD, TUNNEVAD TÄHTI...
KUIDAS NAD OMETI MÕELDA EI OSKA:
KUI ON SEE AJALEHT NEILE NII TÄHTIS,
VÕIKSID KIOSKIST SIIS UUE JU OSTAI

Tuulemäel

MILVI PANGA

KES MUU KUI TUUL
ELAB TUULEMÄEL.
SIIN TUUL KÕNNIB
KODUSELT VESTIVÄEL.
SIIN TUULTE TARE
JA LAUT JA AIT
NING KAASIK,
LASTE MÄNGUPAIK.
MÄELT KOSTAB
TUULTE RÕÖMSAT VADA,
NEIL TUULELOOMAD TALITADA.
SIIN KÜÜN JA SAUN
JA TUULTE VESKI,
MIS JAHVAB, JAHVAB
UNEDESKI.

Oli sügis

MARGUS LEPA

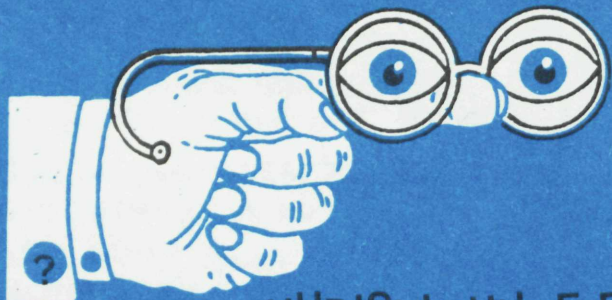
KORRA KRIUKSUS VÄRAV
KESET HALLAÕÖD.
SÜGIS LÄKS MEILT ÄRA
SÖRMITSEDES VÕÖD.

AINULT KORRAKS VILKUS
MÄÄRDUNDKIRJU KLEIT,
JAKILT VESI TILKUS,
KUI TA LAHKUS MEILT.

MÄLESTUSEKS JÄTTIS
MOOSID KELDRISSE.
MINNES SÜGIS NUTTIS,
KORRA VIIPAS VEEL...

SÜGIS LÄKS MEILT ÄRA
KESET HALLAÕÖD.
KORRA KRIUKSUS VÄRAV,
RAHE RAPSIS TEEL...

Illustreerinud EEVI VALDOV

UUDISHIMULIKELE

KUS HAKATI KANDMA VIHMMAMANTLEID!

Sotimaal 1823. aastal. Sotlasel nimega Mackintosh (loe: mäkintoš) õnnestus valmistada veekindel riie, millest hakati vihmamantleid õmblema. Tema nime kasutavad inglased praegugi vihmamantli tähenduses.

MILLAL LEIUTATI RATAS?

Arvatakse, et 5000 aastat tagasi. Kuid kus ja millal täpselt ratas kasutusele võeti, seda ei teata.

Inimesel, kes elas metsas ja mägedes, polnud ratasit vaja, sest puudusid teed. Seepärast arvatakse, et ratas leiutati metsastepis või stepis, kus pääses sellega liikuma.

Jooniseid ratta kujutisega on leitud praeguse Iraagi riigi aladelt, kus elasid sumerlased. Seal on leitud ka puittratta jäänuseid. Algul oli ratas lihtsalt ümmargune puuketas, auk keskel. Kodaratega rattad võeti kasutusele palju hiljem. Vanade egiptlaste sõjavankrid olid juba puukodaratega.

Paksu metsa jutt

AIVAR POHLAK

Läbi paksu metsa läheb tee. Paks mets on ühel pool teed ja teisel pool teed ka. Paks mets on mõnus. Neil, kes paksus metsas elavad, on seal hea. Paksus metsas elab Julge Jänes. Jänes on nii julge, et ta ei karda hunti ega karu, kardab ainult öökülma. Jänes kardab, et öökülm võtab porgandid ära. Sooserval ongi öökülm porgandit krõmpsutamas. Aga see ei ole jänese porgand, selle porgandi võttis öökülm sügisel porgandipõllult. Paksus metsas elab ka nõid. Sellepärast on pimesdas pisut hirmu: läbi paksu metsa minna — äkki tuleb nõid ja hakkab nõiduma. Kuigi tegelikult on nõid hea, ning enamasti ta mitte ei nõiu, vaid nõelub. Nõid nõelub sokikandu, kui need luua-lennukit maandades jalaga pidurdamisest läbi kuluvad.

Nõid ja Julge Jänes on suured sõbrad. Igal aastal hapendab Julge Jänes jänesekapsaid ning kutsub nõia sünnipäevale neid sööma. Nõid maitseb kapsaid ja ütleb: «Need ju hapud jänesekapsad.» Aga Julge Jänes vaidleb vastu: «Ei, need on jänese hapukapsad!» Igal aastal pärast Julge Jänese sünnipäeva on nõid ja jänes nädal aega riius.

Paksu metsa sees on metsalagendik ja sellel maja. Majas elavad Hea Ema, Hea Isa ja Head Lapsed. Head Lapsed on nii head, et kui nad pahandust teevad, siis ainult hea meelega. Hea Ema on nii hea, et kui ta Heade Laste hea meelega tehtud pahandusi näeb, ei riidle ta kunagi. Vahel ainult pahandab natuke. Hea Isa on nii hea, et kui Head Lapsed eriti hea meelega pahandusi on teinud, siis tema ei riidle ega pahanda. Hea Isa ütleb ainult: «No nüüd kulub lastele küll üks hea vits ära!» Pärast seda on Head Lapsed tükk aega nii head, et selliseid lapsi annab tervest paksust metsast otsida. Nad mängivad siis ainult häid mängu. Nad mängivad häid lapsi ja halbu

Ilustreerinud AVO PAISTIK

lapsi. Mõlemad on väga head mängud just sellepärast, et nad mängud on. Vahel mängivad Head Lapsed head isa ja head ema. Kui Hea Isa ja Hea Ema seda mängu nägema juhtuvad, jäävad nad vaikselt vaatama. Nii saavad nad Heade Laste mängust teada, kuidas hästi hea isa ja hästi hea ema olla. Heade Laste koduks on ilus palkidest maja. Kodu on täpselt selline nagu vaja, arvavad

peaaegu niisama suur kui praegu. Ohtuti kutsub Hea Isa Head Lapsed Suure Tamme alla pingile ning jutustab Suure Tamme Jutte. Ja kui Head Lapsed oma vooditesse heidavad, laulab Suur Tamm neile lehtede sahinall unelaulu.

Kevadel, kui maa küllalt kuivaks saab, rakedab Hea Isa hobuse äkke ette ning nad lähevad põldu äestama. Hea Isa ja hobune ootavad seda päeva väga, kuid kõige rohkem ootab äket põld ise. Kui sa oled talv otsa lume all seisnud, läheb ikka siit-sealt sügelema, arvab põld ning niheleb äkke all mõnusasti. Põlluservalt aga kostab kära. Seal vaidlevad kass ja hiir. Kass ja hiir tahavad kassi ja hiirt mängida. Nad ei saa kuidagi kokkuleppele, kumb kumba mängib. Kass tahab olla kass ja hiir tahab olla kass. Hiirt ei taha kumbki mängida. Viimaks saavad nad siiski kokkuleppele ning põlluserval jääb vaiksemaks. Kass ja hiir hakkavad mängima kahte kassi. Vahel, kui kassil ja hiirel midagi mängida pole, lähevad nad lauta lambale külla. Hea Isa ehitas lambale lauta latri. Kui kass ja hiir lambale külla tulevad, tõmbab lammas jalad konksu ja ütleb: häid lambaid mahub palju ühte lauta. Kass ja hiir teavad küll, et nad lambad pole, kuid seda ütlemist usuvad mõlemad. Lamba latri kõrval on õrs. Praegu on õrs tühi, sest kukk ja kana, kes õrrel elavad, jalutavad õues. Kukk on suur ja hajameelne ning laseb ennast väikesel nutikal kanal haneks tõmmata. Iga kord, kui kukk väravaposti otsa kirema lendab, tõmbab kana rohukõrre tipust seemnetuti ja küsib kavalalt silmi pilgutades: «Kukk või kana, noor või vana!» ning selle peale ei oska kukk mitte midagi vastata.

Kui Headel Lastel kõik mängud mängitud saavad, lähevad nad metsa Julget Jänest otsima. Küll me Julge Jänese teiste jäneuste hulgast ära tunneme, arvavad Head Lapsed. Kuid tegelikult on Julge Jänäs nii julge, et ta ei mõtlegi jääda ära jänese kombel põõsa alla kükitama ja tulijaid ootama. Julge Jänäs torkab käpad püksitaskutesse, laseb vilet ja kõnnib juba varakult rahulikult minema. Sellepärast ongi teda metsas väga harva näha. Aga kui Head Lapsed ikka hirmsasti tahavad Julget Jänest kohata, peavad nad minema ja koputama nõia maja uksele. Mine tea, äkki on Julge Jänäs parajasti seal.

Jah, ja ega teilgi vist muud üle jää!

Head Lapsed. Oi, kuidas Head Lapsed oma kodu armastavad. Head Lapsed armastavad oma kodu nagu murakamoosi, kui see on saia peale määratud. Head Lapsed söövad murakamoosiga saia ja vaatavad, kuidas soe tuul ning kevadpäike puhunud maad paitavad. Heade Laste maja ees kasvab Suur Tamm. Tamm on väga vana, sest juba siis, kui Hea Isa alles väike hea poiss oli, nägi tamm välja

KAS SÄASED ON OHTLIKUD!

Sääskedel on suur osa mõnede raskete haiguste nagu malaaria, viiruslik kollapalavik jms. tekitajate levitamises. Haigusi levitavad sääsed elavad soojades maades soistel aladel. Meie tavaline laulusääsk inimest ei ohusta, ainult tüütab.

MIDA LIBLIKAD SÖÖVAD!

Kõikidest putukatest tuntakse liblikaid kõige paremini. Nad lihtsalt torkavad oma ilusate tiibadega silma. Vanad roomlased arvasid, et liblikad tekivad taimede küljest lahti rebenenud õitest.

Liblikad on põhiliselt taimtoidualised. Neil on hästi painduv ja liikuv imilont, mille abil nad lilleõitest nektarit imevad. Mõned liblikad toituvad ka puutüvedest välja immitsevast mahlast, lehetäide vedelast väljaheitest. Lillelt lillele lennates soodustavad liblikad taimede risttolmlemist.

Ilustreerinud HILLAR METS

MILLAL HAKATI EESTIMAAL ÕUNU SÖÖMA!

Arvatakse, et inimesed söid metsõunu juba kaugete aegade hämaruses. Õunapuid kasvatati juba seitse tuhat aastat tagasi Indias, Pakistanis ja Hiinas.

Eestimaal olevat olnud aedu juba 13. sajandil kloostrite juures. Möödunud sajandi lõpuks oli õunaaedu juba üle kogu Eesti. Õunasorte on maailmas kümne tuhande ringis, laiemalt tuntud on neist vaid mõnikümmend.

Miks herned kaunas kasvavad?

Ükskord ennemuiste, kui inimesed polnud veel hernehirmutist leiutanud ja herned kasvasid üksikult, ilma kaitseta, juhtus selline lugu.

Ühel ilusal sügispäeval lendas vares Kena-Kraaks toitu otsima. Ta läks oma igapäevasesse toidukohta maasikaaeda, kuid see oli tühi. Kena-Kraaks vaatas ringi, ei näinud enam ühtegi aeda, kus ta meeleldi oleks oma kõhtu täitnud.

Järgmisel päeval otsustas vares teise aeda minna. Seal kasvas palju herneid. Vares tahtis neile kallale karata, aga kui ta hüppeks valmistus, nägi ta enda ümber võrku. Läbi võrgu nägi ta veel seda, kuidas väikesed rohelised herned seitsmekaupä herneoksal istusid.

Varsti pärast seda ehtasid herned omale majakesed, mille sees nad elavad siiani. Ka varestel on herneisu tänaseni.

PIIA AIA Tartu 7. Keskkoolist

Mis on tegemata?

Oli õhtu. Maril olid tööd tehtud ja ta hakkas magama minema. Aga siis meenus talle, et midagi on tegemata. Aga mis on tegemata, selgusele ta ei jõudnud. Äkki hüüdis isa teisest toast: «Mari, kas sa pesid näo ära?» «Ah jaa,» hüüdis Mari ja jooksis vannituppa. Pärast pesemist läks ta jälle mängima. Mängides tuli talle meelde, et midagi on ikka tegemata. Mari jooksis isa juurde ja küsis: «Isa, . . .» Isa ei lasknud tal lauset lõpetada ja sõnas: «Palun ära sega mind, sa ju näed, et ma lahendan ristsõna.» Mari läks ema juurde: «Ema, . . .» Ema sõnas omakorda: «Ära sega mind, näed ju, et ma retsepti loen.» Mari läks kurtvalt oma tuppa tagasi. Seal küsis õde: «Mis on, Mari?» Mari vastas: «Ma ei tea, mis mul tegemata on.» «Mina tean, mina tean!» hüüdis õde. «Mis sa eputad, eputrilla, no eks ütle, kui tead!» «Ja ütlen! Kes siis sinu eest magama läheb?» «Õige jah,» taipas Mari, «ega siis ema või isa minu eest magama lähe.»

KAIE KENSAP Rapla Keskkoolist

Afgaani

«Ahmed, mis sa arvad, miks kukk seisab ühel jalal!»

«Oi, õpetaja, kui ta selle üles tõstaks, ta kukuks ju ümber!»

Illustreerinud HILLAR METS

«Ütle, Ahmed, miks jahimees sihtides ühe silma kinni pigistab!»

«Aga õpetaja, kui ta mõlemad silmad kinni pigistaks, siis ta ei näeks ju sihtida.»

Pildistanud HENDRIK RELVE

Muti esikäpp

MUTT

On loomi, kes ei armasta päeva-vaikust ning iimuvad välja alles siis, kui päike loojunud ja pime käes. Nahkhiired näiteks. Või ka ööliblikad ja öökullid. Öösorr ehk ketrajalind, lendorav ja paljud hiired liiguvad samuti üksnes öösiti ja neil on suured ning tumedad ööloomasilmad.

Üks neljajalgne on meil aga muutunud päriselt pimedusejünariks. Tema pole luugu ööst ega päevast, suvest ega talvest, sest ta riik asub maa all ja sealt tuleb ta välja ainult äärmise häda sunnil või siis üpris juhuslikult. Ja see elukas on mutt.

Teist niisugust looma kui mutt meil ei ole. Must, püstise karvaaga same-tine kasukas, pikk liikuv nina, vägevateks labidateks arenenud esijalad, taqa väike sabajupp — ei kikkis kõrva ega punais silmi. Muti kõrva-auke tuleb otsida karvade seest ja silmi uurida luubiaga. Ja mida nendega pealegi hakata kitsastes käikudes, mida mutt endale maa all kaevab? Muti käigud on mõnikord ka maa pealt näha — siis, kui ta need õige mullapinna alla kaevab. Sügavamatest käikudest aetakse muld maa peale välja. Nii kerkivad

mutimulliahunnikud, mis rohumaa-dei, muruväljakuil ja aias meile saage-li tuska teevad. Mutikäigud võivad maa all moodustada suuri ja keeru-lisi omavahele ühenduses seisvaid süsteeme. Kuskil niisuguse käigus-tiku keskel kuni paari meetri süga-vusel asub ka muti pesakamber. Sest mutilai sünnivad kord aastas lapsed — kuni seitse korraga — ja neile on ju vaja varjupaika. Muti lastest teatakse, et need üksnes õige varases nooruses omavahele hästi läbi saavad ja iseäi märgivad, aga õige pea volaskiteks kasvavad ja omavahele tülitsema ning kisklema hakkavad. Ema kihutab nad juba kuu aja pärast laiali — mingu ja otsigu endale ise veel «harimata» maid. Üleüldse on mutt riikakas loom, kes teistega läbi ei saa ja üpris ise-päi oma elu ära elab. Nii et külalisi kutsub Mutionu pidulisteks kokku küll ainult iauludes... Kummaline see ju on, aga saarte peal — Hiiu-maal ja Saaremaal ning ümberkau-du — mutti ei ela. Seal ajavad mulliahunnikuid maa peale müarid ehk vesirotid.

Muti toidulaua katavad vihmaussid, keda ta rohkesti leiab, kui oma

tunneleid kaevab. Veei sööb mutt putukaid ja tõuke, aga mitte juur-vilja, nagu mõned aiapidajad arva-vad. Mutt on putuktoiduline loom, juurviljajapeenraid ajavad raisku müa-rid. Toidupalad juhatab mutile kätte tema terav nina, mis õige hästi lõhna tunneb.

Maa peale sattunud mutt püüab ko-he jälle pimeduseriiki taqasi pääse-da. Vees ujub mutt üllatavalt hästi. Uutele jahimaadele rändavatele noor-tei muttidele tuleb saagele üle ujuda oma rännuteedele jäävatest jõqe-dest. Kiskjad loomad mutist suurt ei hooli, nimeit tema iseäraliku lõhna pärast. See on muskuse lõhn muskusenäärmeist muti kehas. Lõhn kaitseb loomakest neljajalgsete, kuid mitte alati lindude eest. Enamusei röövlindudel ei ole lõhnameeli hästi arenenud.

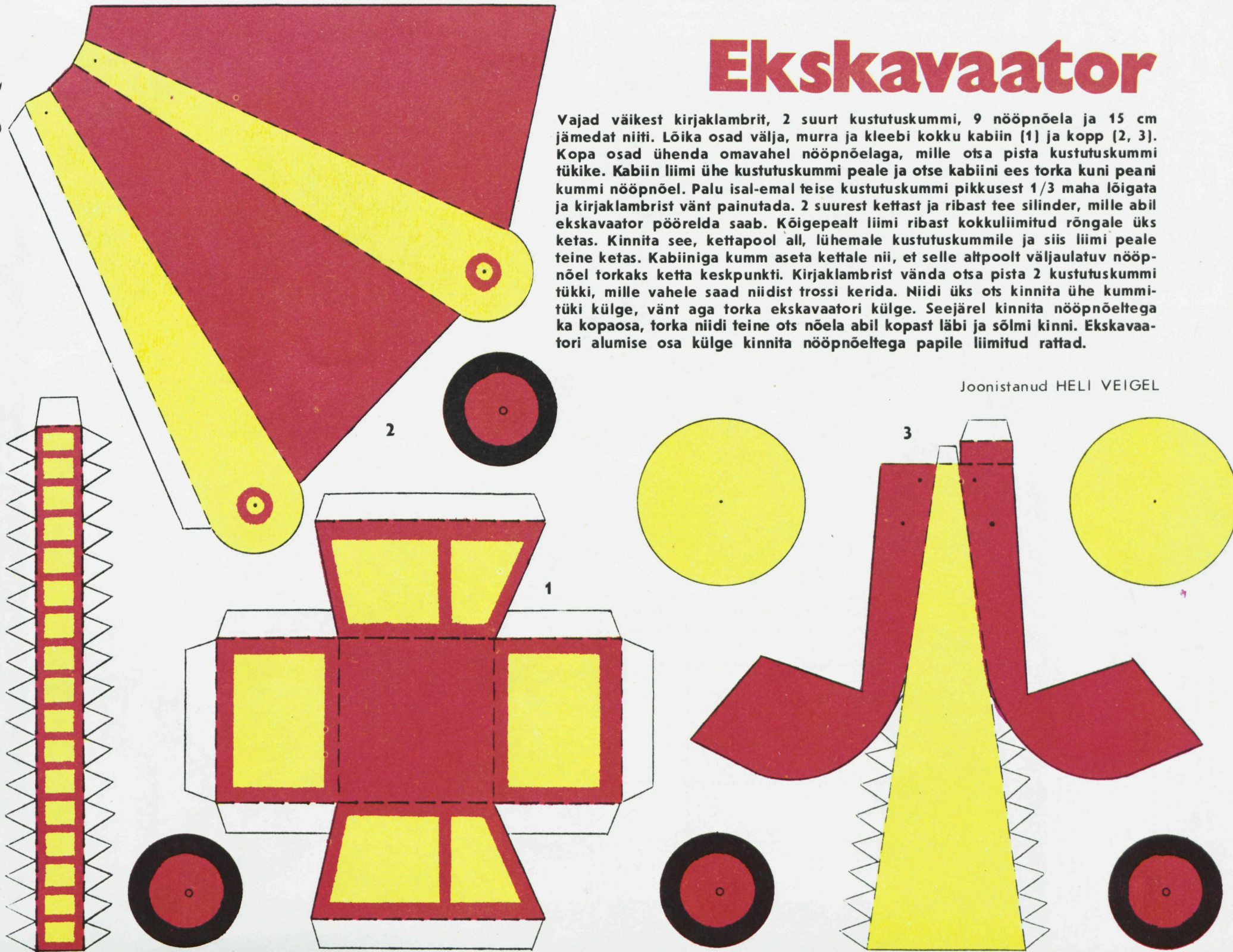
Inimene püüab mutte raudade ja mitmete kavaluste abii, kui mutid väga tüli hakkavad teema. Aga ka karusnaha pärast püütakse neid. Eriti palju meil maa-aluse elanikuqa tegemist teha ei tule, aga niisugune mullas elav loom on tõepoolest olemas.

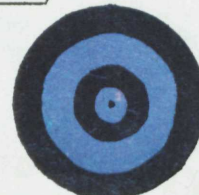
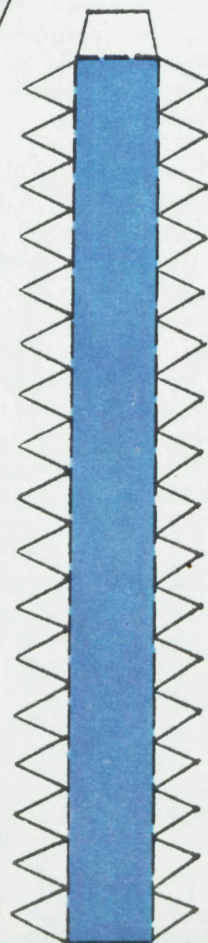
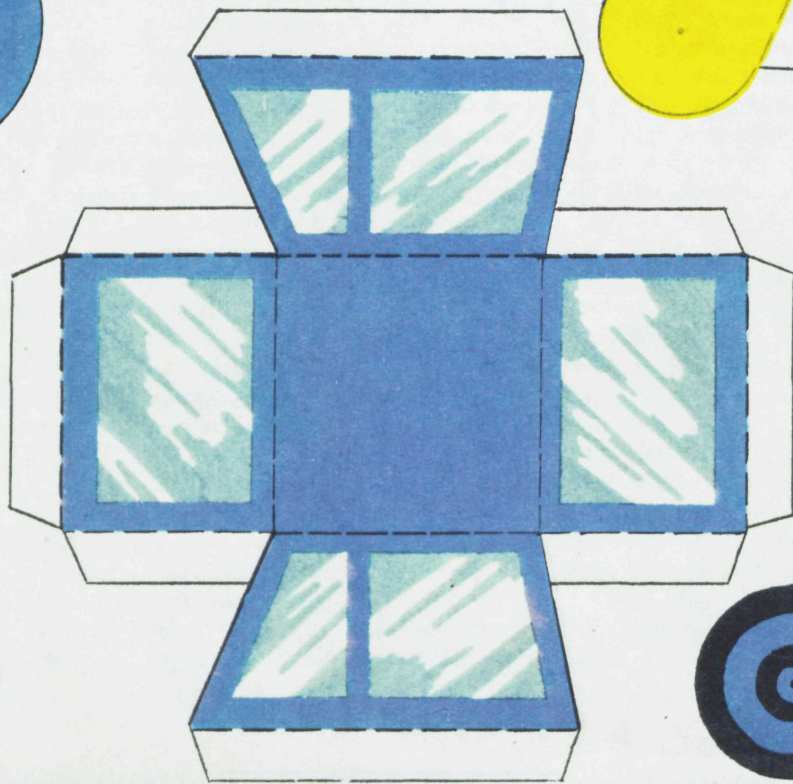
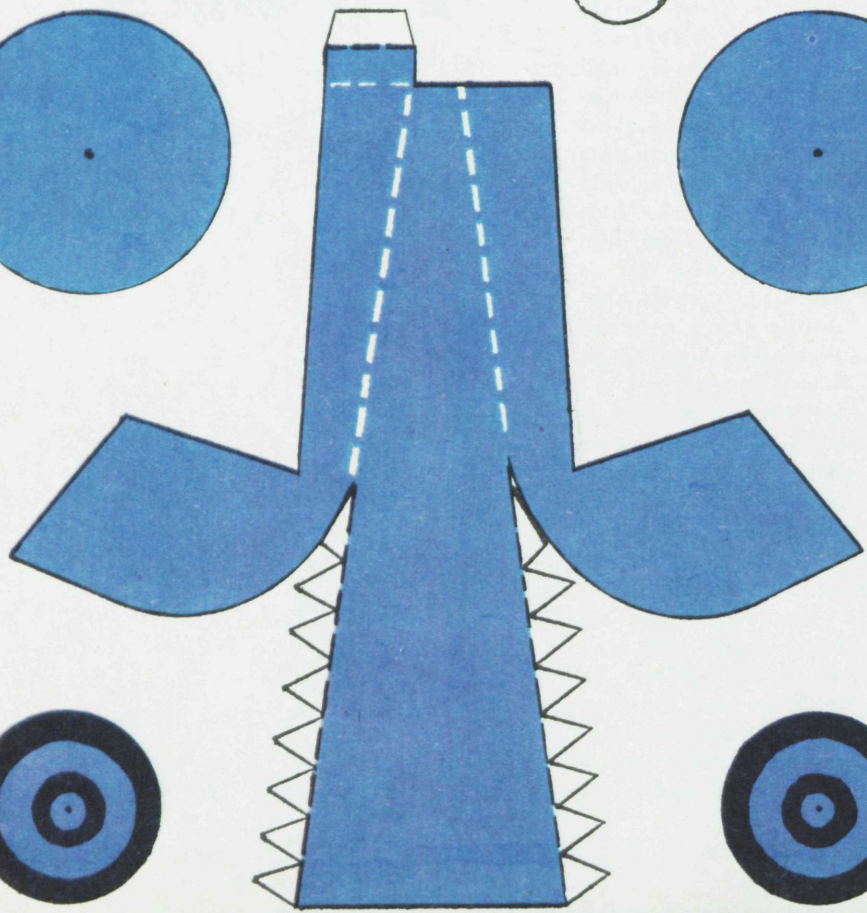
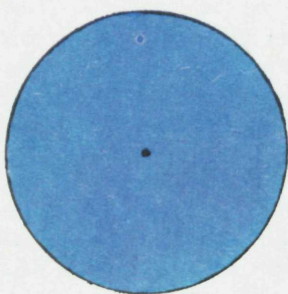
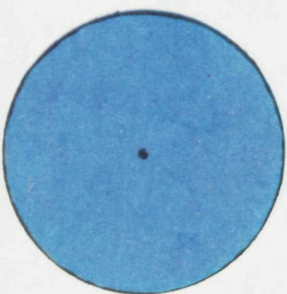
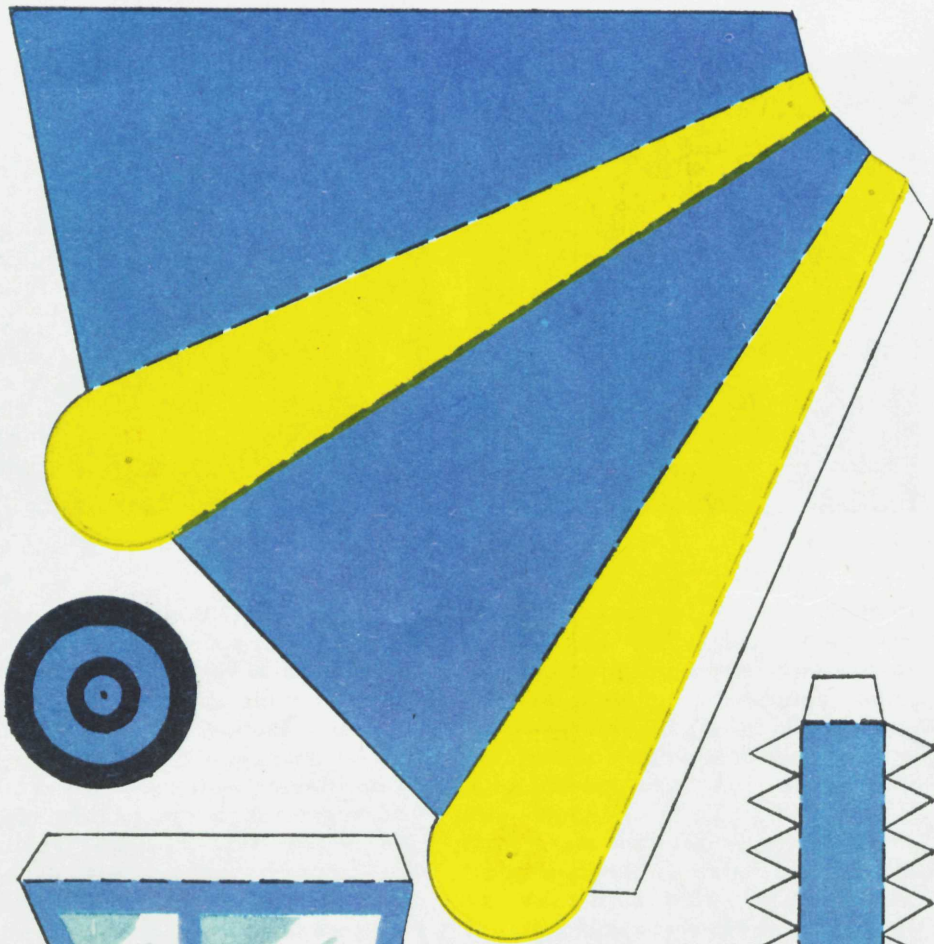
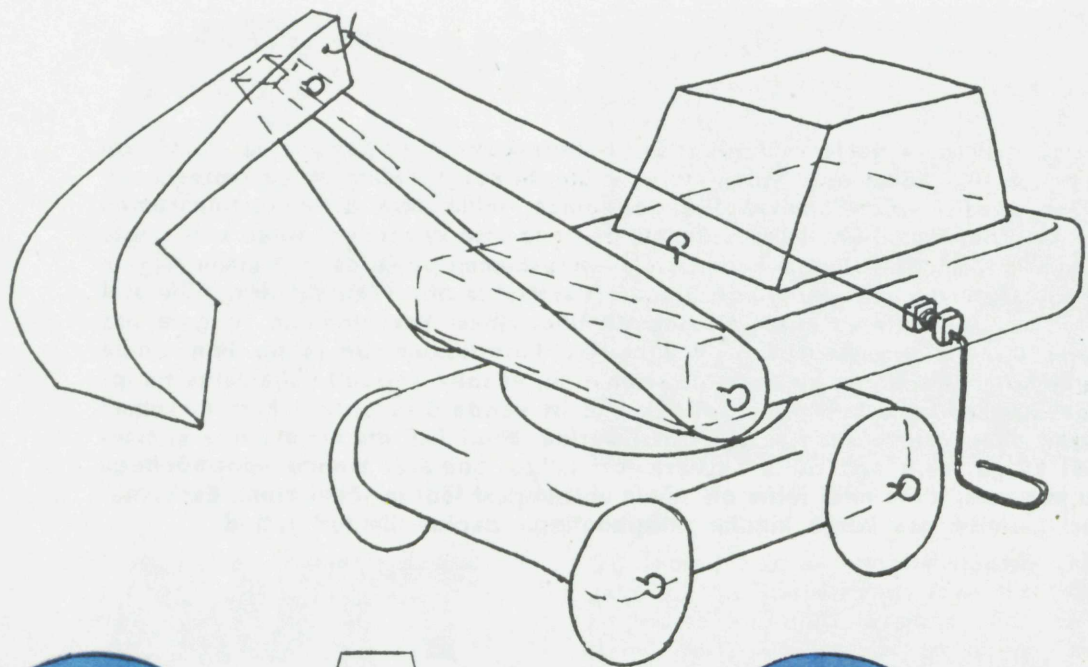
FRED JUSSI

Ekskavaator

Vajad väikest kirjaklambrit, 2 suurt kustutuskummi, 9 nööpnöela ja 15 cm jämedat niiti. Lõika osad välja, murra ja kleebi kokku kabiin (1) ja kopp (2, 3). Kopa osad ühenda omavahel nööpnöelaga, mille otsa pista kustutuskummi tükike. Kabiin liimi ühe kustutuskummi peale ja otse kabiini ees torca kuni peani kummi nööpnöel. Palu isal-emal teise kustutuskummi pikkusest 1/3 maha lõigata ja kirjaklambrist vänt painutada. 2 suurest kettast ja ribast tee silinder, mille abil ekskavaator pöörelda saab. Kõigepealt liimi ribast kokkuliimitud rõngale üks ketas. Kinnita see, kettapool all, lühemale kustutuskummile ja siis liimi peale teine ketas. Kabiiniga kumm aseta kettale nii, et selle altpoolt väljaulatuv nööpnöel torkaks ketta keskpunkti. Kirjaklambrist vänta otsa pista 2 kustutuskummi tükki, mille vahele saad niidist trossi kerida. Niidi üks ots kinnita ühe kummitüki külge, vänt aga torca ekskavaatori külge. Seejärel kinnita nööpnöeltega ka kopaosa, torca niidi teine ots nöela abil kopast läbi ja sõlmi kinni. Ekskavaatori alumise osa külge kinnita nööpnöeltega papile liimitud rattad.

Joonistanud HELI VEIGEL

Setumaa

Joonistanud VIIVE NOOR

Setumaa rahvarõivad kuuluvad Lõuna-Eesti rahvarõivarühma. Selle piirkonna rõivaid on mõjutanud vene rahvariided. See torkab eriti silma nii meeste särgi ja pükste kui ka särki kandmisviisis — särki kanti pükste peal võetatult. Valgeid linaseid esemeid kaunistati alates 18. sajandi lõpust Venemalt toodud punase puuvillase lõngaga.

Setu naisterõivaste põhiosadeks on särk, selle peal kantav vene sarafani tüüpi rõivas — sukman, ja vöö. Pidulikud rõivad tehti villasest, igapäevased linasest riidest. Alguses olid riided valged, hiljem tumesinised ja lõpuks tuli moodi must sukman. Põlle kandsid nii naised kui neidud. Neidude peaehteks oli vanik, abielunaistel pikk käterätitaoline linik. Setu naised kandsid rohkesti hõbeehteid. Kuhiksõlg oli erakordselt suur, kanti rohkesti ka hõbekeesid.

Pikk-kuued olid nii meestel kui naistel põhiliselt valgest, harvem tumehallist riidest.

